

**EGZAMIN MATURALNY
W ROKU SZKOLNYM 2017/2018**

HISTORIA

POZIOM ROZSZERZONY

FORMUŁA DO 2014

(„STARA MATURA”)

ZASADY OCENIANIA ROZWIĄZAŃ ZADAŃ

ARKUSZ MHI-R1

MAJ 2018

Uwaga: Akceptowane są wszystkie odpowiedzi merytorycznie poprawne i spełniające warunki zadania.

Część I

Zadanie 1. (0–1)

Obszar standardów	Opis wymagań
Korzystanie z informacji.	Wskazanie cech charakterystycznych dla danej epoki i uogólnienie informacji w celu rozpoznania porządku architektonicznego (II 6 P).

Schemat punktowania

- 1 p. – za poprawną odpowiedź zawierającą dwa elementy.
0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

- C
- porządek dorycki

Zadanie 2.1. (0–1)

Korzystanie z informacji.	Uogólnienie informacji w celu podania nazwy państwa i ustroju (II 5 P).
---------------------------	---

Schemat punktowania

- 1 p. – za poprawną odpowiedź zawierającą dwa elementy.
0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

- demokracja
- Ateny

Zadanie 2.2. (0–1)

Korzystanie z informacji.	Wykorzystanie uzyskanych informacji do wyjaśnienia skutków zjawiska historycznego (I 2 R).
---------------------------	--

Schemat punktowania

- 1 p. – za poprawną odpowiedź zawierającą dwa elementy (skutek pozytywny i negatywny).
0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

Skutki pozytywne:

- sprawniejsze procedowanie
- łatwiej uzyskiwano kworum potrzebne w głosowaniu
- powszechne uczestnictwo obywateli w obradach
- przeciwdziałanie korupcji (trudniej przekupić licznych uczestników zgromadzenia)
- stworzenie możliwości współdecydowania o losach państwa

Skutki negatywne:

- udział w głosowaniu osób bardzo podatnych na manipulację z powodu niskich kompetencji, słabego wykształcenia
- udział w życiu politycznym jedynie z chęci zysku, a nie z troski o państwo
- wzrost wydatków państwa

Zadanie 3.1. (0–1)

Korzystanie z informacji.	Rozpoznanie postaci historycznych (I).
---------------------------	--

Schemat punktowania

1 p. – za rozpoznanie trzech postaci.

0 p. – za odpowiedź niepełną lub błędną albo za brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

1 – Pepin Mały / Krótki

2 – Karol Młot / Martel

3 – Karol Wielki

Zadanie 3.2. (0–1)

Wiedza i rozumienie.	Uogólnianie informacji zawartych w źródle (II 5 P).
----------------------	---

Schemat punktowania

1 p. – za poprawną odpowiedź.

0 p. – za odpowiedź błędną lub za brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

Urzędnik zarządzający dworem królów frankijskich z dynastii Merowingów.

Zadanie 3.3. (0–1)

Korzystanie z informacji.	Porządkowanie chronologiczne wydarzeń historycznych (II 1 P).
---------------------------	---

Schemat punktowania

1 p. – za poprawne wyjaśnienie z odwołaniem do faktografii.

0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

Wynikało to z dokonanego (w 843 r.) w Verdun podziału państwa Franków na trzy części: każdy z braci zatrzymał tytuł króla Franków.

Zadanie 4. (0–1)

Korzystanie z informacji.	Wskazanie cech charakterystycznych stylu w sztuce (II 6 P).
---------------------------	---

Schemat punktowania

1 p. – za poprawną odpowiedź zawierającą dwa argumenty.

0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Przykładowe odpowiedzi

- podwojone pilastry
- woluty
- zwielokrotnione gzymsy
- trójkątny fronton
- symetryczne dzwonnice / wieże na narożach
- brama wysunięta przed główną fasadę
- kondygnacyjny układ budowli

Zadanie 5. (0–1)

Korzystanie z informacji.	Porównanie wydarzeń i dobór argumentów wyjaśniających znaczenie rysunku satyrycznego (III 1 P, III 3 P)
---------------------------	---

Schemat punktowania

1 p. – za poprawne rozstrzygnięcie i uzasadnienie.

0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

Rozstrzygnięcie: Tak

Przykładowe uzasadnienie: sytuacja społeczna opisana w źródle 1. doprowadziła do niezadowolenia, którego skutkiem był wybuch rewolucji – przedstawiony symbolicznie w źródle 2.

Zdający powinien zinterpretować dwa elementy graficzne, np:

- powstającą postać symbolizującą stan trzeci,
- broń i zrywane kajdany oznaczające walkę z dotychczasowym porządkiem,
- w tle widać Bastylię będącą symbolem absolutyzmu,
- przerażonych przedstawicieli stanów uprzywilejowanych (kler i szlachta).

Zadanie 6. (0–1)

Tworzenie informacji.	Interpretowanie treści źródła (III 2 R).
-----------------------	--

Schemat punktowania

1 p. – za poprawną odpowiedź zawierającą oba elementy.

0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

Nazwa: Napoleon nawiązywał do tradycji antycznej / starożytnego Rzymu / cesarstwa rzymskiego.

Wyjaśnienie: W starożytnym Rzymie tak upamiętniano zwycięskich wodzów. Napoleon chciał w ten sposób upamiętnić swoje wojenne czyny.

Zadanie 7. (0–1)

Korzystanie z informacji.	Porządkowanie chronologiczne wydarzeń historycznych (II 1 P).
---------------------------	---

Schemat punktowania

1 p. – za poprawną odpowiedź.

0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

- 1 – utworzenie Księstwa Warszawskiego
- 2 – utworzenie Wielkiego Księstwa Poznańskiego
- 3 – detronizacja cara Mikołaja I
- 4 – wybuch tzw. rabacji galicyjskiej
- 5 – powstanie Komisji Kolonizacyjnej

Zadanie 8.1. (0–1)

Wiadomości i rozumienie.	Znajomość skutków wydarzeń (II 1 P).
--------------------------	--------------------------------------

Schemat punktowania

- 1 p. – za poprawną odpowiedź.
0 p. – za odpowiedź błędną lub za brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

C

Zadanie 8.2. (0–1)

Korzystanie informacji.	Analiza źródła tekstowego (II 1 R).
-------------------------	-------------------------------------

Schemat punktowania

- 1 p. – za poprawne rozstrzygnięcie i uzasadnienie za pomocą dwóch argumentów.
0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

Rozstrzygnięcie: Wiersz przedstawia wydarzenia z perspektywy Prus.

Przykładowe uzasadnienie:

W wierszu znajdujemy:

- informacje o królu Wilhelmie – bohaterze
- pogardliwe sformułowania dotyczące Napoleona III (np. „wdział galoty”)
- ironizowanie zachowania posła francuskiego („jęki” posła)
- autor o Wilhelmie mówi „a my za nim...”

Zadanie 9. (0–1)

Korzystanie z informacji.	Analiza źródła ikonograficznego (II 1 R).
---------------------------	---

Schemat punktowania

- 1 p. – za poprawną odpowiedź z uzasadnieniem.
0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

A

Przykładowe uzasadnienie:

Wynalazł szczepionkę przeciwko **wścieklicznie** – na rysunku widzimy mężczyznę trzymającego strzykawkę nad wściekłym psem. Mężczyzna ma anielskie skrzydła, co można interpretować jako symbol szczególnego posłannictwa, opiekuńczości.

Zadanie 10. (0–1)

Korzystanie informacji.	Analiza źródła tekstowego i ikonograficznego (II 1 R).
-------------------------	--

Schemat punktowania

1 p. – za podanie poprawne wyjaśnienie z odwołaniem do źródeł.

0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

Dymisja Bismarcka – ukazana w źródle 1. – spowodowała złagodzenie antypolskiego kursu polityki rządu, o czym świadczą podane w źródle 2. decyzje władz z 1891 r. W rezultacie tych zmian posłowie Koła Polskiego w Reichstagu udzielili poparcia polityce Wilhelma II, który dążył do wojny, a wcześniej jej przeciwnikiem był Bismarck.

Zadanie 11. (0–1)

Korzystanie informacji.	Wyszukanie i uogólnienie informacji z mapy (II 1 R).
-------------------------	--

Schemat punktowania

1 p. – za poprawne sformułowanie tytułu zawierające określenie tematu, czasu i przestrzeni.

0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Przykładowe odpowiedzi

- Działania zbrojne z udziałem Polaków na froncie wschodnim w latach 1914–1917.
- Powstanie i walki polskich legionów na ziemiach polskich w I wojnie światowej.
- Przebieg działań militarnych z udziałem Polaków na ziemiach polskich w latach 1914–1917.
- Udział polskich jednostek w walkach na froncie wschodnim w czasie I wojny światowej.
- Udział polskich formacji zbrojnych w działaniach na ziemiach polskich w latach 1914–1917.

Zadanie 12. (0–1)

Wiadomości i rozumienie.	Ocena prawdziwości sformułowań na podstawie źródeł statystycznych (III 2 P).
--------------------------	--

Schemat punktowania

1 p. – za poprawne wszystkie wskazania.

0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

1 – P

2 – F

3 – F

Zadanie 13. (0–1)

Wiadomości i rozumienie.	Ocena prawdziwości sformułowań na podstawie źródeł statystycznych (III 2 P).
--------------------------	--

Schemat punktowania

1 p. – za poprawne wszystkie wskazania.

0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

- 1 – F
- 2 – P
- 3 – P

Zadanie 14. (0–1)

Wiadomości i rozumienie.	Analiza i interpretacja źródła tekstowego (II 1 R).
--------------------------	---

Schemat punktowania

- 1 p. – za poprawne imię i nazwisko postaci oraz nazwę wydarzenia.
- 0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

Imię i nazwisko Prymasa: Stefan Wyszyński

Wydarzenie: śmierć Stalina

Zadanie 15.1. (0–1)

Wiadomości i rozumienie.	Analiza i interpretacja źródła tekstowego i ikonograficznego (II 1 R).
--------------------------	--

Schemat punktowania

- 1 p. – za poprawną odpowiedź z uzasadnieniem.
- 0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

D

Przykładowe uzasadnienie:

- W źródle 1. wspomniano „żony z Wujka” w czarnych sukienkach – chodzi tu o poległych, górników tej kopalni – ofiary stanu wojennego.
- W źródle 2. ukazano telewizję przekazującą informacje podawane przez WRONE (Wojskową Radę Ocalenia Narodowego), działającą od wprowadzenia stanu wojennego.

Zadanie 15.2. (0–1)

Wiadomości i rozumienie.	Analiza i interpretacja źródła tekstowego i ikonograficznego (II 1 R).
--------------------------	--

Schemat punktowania

- 1 p. – za poprawną odpowiedź z odwołaniem do obu źródeł.
- 0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

Stosunek negatywny. W źródle 1. dziennikarze w Dzienniku TV „opluwają” strajkujących, kłamiąc, zrzucają na nich odpowiedzialność za zajścia. W źródle 2. ukazano telewizję całkowicie oddaną reżimowi – stąd kracze, gdyż przekazuje tylko informacje podawane przez WRONE (Wojskową Radę Ocalenia Narodowego).

Część II

Zadanie 16. (0–1)

Korzystanie z informacji.	Wyszukanie i interpretacja informacji zawartych w źródle ikonograficznym (II 1 R).
---------------------------	--

Schemat punktowania

- 1 p. – za poprawną odpowiedź zawierającą dwa elementy.
0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

1. termy
2. akwedukt

Zadanie 17. (0–1)

Korzystanie z informacji.	Wskazywanie związków między różnymi dziedzinami życia (II 2 R).
---------------------------	---

Schemat punktowania

- 1 p. – za poprawną odpowiedź.
0 p. – za odpowiedź błędną lub za brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

Ponieważ romanizacja dotyczy upowszechniania się rzymskich wzorców kulturowych na terenach podbitych przez Rzym, a na ilustracjach widzimy typowe rzymskie budowle, które są zlokalizowane na obszarze dawnych prowincji imperium rzymskiego.

Zadanie 18. (0–2)

Korzystanie z informacji.	Analiza różnorodnych źródeł zgodnie z wymogami warsztatu historycznego (II 1 R).
---------------------------	--

Schemat punktowania

- 2 p. – za poprawną nazwę i wiek wydarzenia oraz uzasadnienie z odwołaniem do źródeł.
1 p. – za poprawną nazwę i wiek wydarzenia.
0 p. – za odpowiedź błędną lub za brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

Nazwa: Liga Święta

Wiek: XVII

Przykładowe uzasadnienie:

W obu źródłach podano tych samych uczestników koalicji: Polskę / Rzeczpospolitą, Austrię / Cesarstwo Rzymskie i Wenecję.

Zadanie 19. (0–1)

Wiadomości i rozumienie.	Analiza i interpretacja źródeł (II 1 R).
--------------------------	--

Schemat punktowania

- 1 p. – za poprawną odpowiedź zawierającą dwa elementy (nazwa państwa i wyjaśnienie).
0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

Państwo: Turcja

Wyjaśnienie: Do Ligi Świętej przyjęto Rosję.

Zadanie 20. (0–1)

Wiadomości i rozumienie.	Analiza i interpretacja źródła tekstowego (II 1 R).
--------------------------	---

Schemat punktowania

1 p. – za poprawną odpowiedź.

0 p. – za odpowiedź błędną lub brak odpowiedzi.

Przykładowa odpowiedź

George Marshall uważał, że warunkiem mocniejszego zaangażowania USA w Europie jest doprowadzenie do współpracy państw europejskich (przewyciężenie dotychczasowej niechęci i konfliktów między państwami, np. między Francją i Niemcami).

Zadanie 21. (0–2)

Wiadomości i rozumienie.	Analiza i interpretacja źródła tekstowego (II 1 R).
--------------------------	---

Schemat punktowania

2 p. – za poprawną odpowiedź zawierającą dwa elementy.

1 p. – za poprawną odpowiedź zawierającą jeden element.

0 p. – za odpowiedź błędną lub brak odpowiedzi.

Przykładowe odpowiedzi

Korzyści dla Europy: odbudowa gospodarki ze zniszczeń wojennych i rozwój gospodarczy.

Korzyści dla Stanów Zjednoczonych: rozszerzenie rynków zbytu dla towarów amerykańskich w Europie.

Zadanie 22. (0–1)

Wiadomości i rozumienie.	Znajomość wydarzenia (I).
--------------------------	---------------------------

Schemat punktowania

1 p. – za poprawną odpowiedź.

0 p. – za odpowiedź błędną lub brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

Europejska Wspólnota Węgla i Stali

Zadanie 23. (0–1)

Wiadomości i rozumienie.	Analiza i interpretacja źródła tekstowego (II 1 R).
--------------------------	---

Schemat punktowania

1 p. – za poprawną odpowiedź zawierającą dwa elementy.

0 p. – za odpowiedź błędną lub niepełną albo za brak odpowiedzi.

Poprawna odpowiedź

Nazwa: Plan Schumana

Przykładowe wyjaśnienie:

Założeniem planu Schumana było wyeliminowanie wielowiekowego antagonizmu francusko-niemieckiego przez stworzenie współpracy w zakresie przemysłu ciężkiego (węgiel i stal). Współpraca gospodarcza w założeniu Schumana miała się z czasem przełożyć na współpracę polityczną.

Część III

Zadanie 24. (0–20)

Wiadomości i rozumienie. Korzystanie z informacji. Tworzenie informacji.	Tworzenie dłuższej wypowiedzi pisemnej na zadany temat (I–III R).
--	---

Ocenianie zadania rozszerzonej odpowiedzi z historii polega na przyporządkowaniu wypracowania do jednego z czterech poziomów. Wypracowanie, które nie spełnia wymogów poziomu I, jest oceniane na 0 punktów.

Zdający otrzymuje za zadanie rozszerzonej odpowiedzi maksymalnie 20 punktów, jeżeli napisał wyczerpującą, logiczną i spójną pracę, poprawną pod względem merytorycznym i językowym.

Istotne znaczenie ma poprawność informacji podanych przez zdającego w wypracowaniu. Zamieszczenie informacji niezwiązanych z tematem oraz błędy merytoryczne wpływają na obniżenie punktacji. Jeżeli w pracy zostały zawarte informacje świadczące o zupełnym braku zrozumienia omawianego tematu to wypracowanie oceniane jest na 0 punktów.

Zadanie 24.

Temat I

Scharakteryzuj politykę Bolesława Chrobrego wobec ottońskiej idei wskrzeszenia Cesarstwa Rzymskiego oraz odnieś się do wypowiedzi Jana Pawła II: *Bolesław Chrobry, przez przymierze z Ottonem III, wprowadził Polskę, jako równoprawnego członka, do łacińskiej społeczności chrześcijańskiej Europy.*

Kryterium szczegółowe dla poszczególnych poziomów	Punkty
I poziom Zdający podał jedynie kilka faktów (niekoniecznie uporządkowanych) dotyczących polityki Bolesława Chrobrego wobec cesarstwa na ogół bez wskazania związków między nimi, np. <i>misja św. Wojciecha w Prusach, zjazd gnieźnieński</i> . Poprawnie sytuował zagadnienie w czasie (od objęcia władzy przez Bolesława Chrobrego do jego śmierci).	1–5
II poziom Zdający przedstawił w ujęciu statycznym faktografię związaną z tematem, właściwie określając ramy chronologiczne i zakres terytorialny zagadnienia. Opisał niektóre przyczyny i skutki przedstawianego zagadnienia, np. <i>wpływ ideologii uniwersalnego cesarstwa na stosunek Ottona III do Bolesława Chrobrego, wpływ objęcia tronu niemieckiego przez Henryka II na wojny polsko-niemieckie za Bolesława Chrobrego</i> . Prawidłowo użył i zastosował terminologię historyczną, np. <i>uniwersalizm cesarski, chrystianizacja, zjazd gnieźnieński</i> . Podjął próbę sformułowania wniosków.	6–10

<p><u>III poziom</u> Zdający przedstawił zagadnienie w syntetycznej formie, dokonawszy trafnej i celowej selekcji faktów, która świadczy o rozumieniu ich znaczenia i hierarchii; ze zrozumieniem posłużył się terminologią historyczną. Przedstawił zagadnienie w ujęciu dynamicznym, zaproponował cezury wewnętrzne w opisywanym zagadnieniu, np. <i>zmiana polityki Bolesława Chrobrego wobec Niemiec po zmianie na tronie cesarskim, zbliżenie Mieszka I z Niemcami po małżeństwie z Odą</i>. Dostrzegł złożoność zjawisk historycznych, podejmując próbę ukazania różnych ich aspektów: politycznych, gospodarczych, społecznych, kulturowych, np. <i>wpływ chrześcijaństwa na awans kulturalny Polski, wykorzystanie kultu św. Wojciecha do wzmocnienia pozycji politycznej Polski przez Bolesława Chrobrego</i>. Wykazał się znajomością dokonań takich postaci, jak: św. Wojciech, Bolesław Chrobry, Otto III, Henryk II. Sformułował wnioski i podjął próbę oceny.</p>	11–15
<p><u>IV poziom</u> Zdający wszechstronnie zanalizował problem, charakteryzując specyfikę warunków, w jakich działał Bolesław Chrobry. Wyjaśnił złożoność zjawisk historycznych, ukazując różne ich aspekty: polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe oraz powiązania między nimi. Świadomie odniósł się do historiografii (np. Galla Anonima i Thietmara) i oceny historyków (np. Jerzego Strzelczyka, Henryka Samsonowicza). Dokonał oceny postaci. Sformułował wnioski i podsumował rozważania.</p>	16–20

Temat II

[N]iepodobieństwem jest na przyszłość, by jakiś naród mógł w odosobnieniu kroczyć po drodze postępu jeśli nie chce sam siebie narazić na zgubę i przez to zaszkodzić sprawie ogólnej. Przedstaw przykłady jednoczenia się narodów europejskich w walce z porządkiem pokongresowym w latach 1815–1849 i ustosunkuj się do cytowanej wypowiedzi Adama Mickiewicza.

Kryterium szczegółowe dla poszczególnych poziomów	Punkty
<p><u>I poziom</u> Zdający podał jedynie kilka faktów (niekoniecznie uporządkowanych) na ogół bez wskazania związków między nimi, np. <i>kongres wiedeński, rewolucja lipcowa, powstanie w Belgii, powstanie listopadowe, Wiosna Ludów</i>. Poprawnie sytuował zagadnienie w czasie (np. od kongresu wiedeńskiego do zakończenia powstania węgierskiego w czasie Wiosny Ludów) i w przestrzeni.</p>	1–5
<p><u>II poziom</u> Zdający przedstawił faktografię związaną z tematem, właściwie określając ramy chronologiczne i zakres terytorialny zagadnienia. Opisał niektóre przyczyny i skutki przedstawianego zagadnienia, np. <i>wpływ rewolucji lipcowej i walki Belgów o niepodległość na decyzję o wybuchu powstania listopadowego, wpływ walki Greków o niepodległość na ożywienie dążeń niepodległościowych innych narodów</i>. Prawidłowo użył i zastosował terminologię historyczną, np. <i>Święte Przymierze, polityka restauracji, karbonariusze, Młoda Europa, panslawizm, parlament frankfurcki</i>. Podjął próbę sformułowania wniosków.</p>	6–10
<p><u>III poziom</u> Zdający przedstawił zagadnienie w syntetycznej formie, dokonawszy trafnej i celowej selekcji faktów, która świadczy o rozumieniu ich znaczenia i hierarchii; ze zrozumieniem posłużył się terminologią historyczną. Przedstawił zagadnienie w ujęciu dynamicznym. Dostrzegł złożoność zjawisk historycznych, podejmując próbę ukazania różnych ich aspektów, np: ideologicznych, politycznych,</p>	11–15

gospodarczych. Sformułował wnioski i podjął próbę oceny. Wykazał się znajomością takich postaci jak, np.: Ludwik Mierosławski, Józef Bem, Adam Mickiewicz, Henryk Dembiński, George Gordon Byron, Giuseppe Garibaldi, Frantisek Palacky, Lajos Kossuth.	
<u>IV poziom</u> Zdający wszechstronnie przedstawił problem. Wyjaśnił złożoność zjawisk historycznych, ukazując różne ich aspekty oraz powiązania między nimi. Świadomie odniósł się do historiografii i oceny historyków (np. Tadeusza Łepkowskiego, Jerzego Łojka). Sformułował wnioski i podsumował rozważania.	16–20